

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНОТО ПОРТФОЛИО В ПРОФЕСИОНАЛНАТА ПОДГОТОВКА

Здравка Костадинова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Формиращо оценяване в професионалното образование и обучение. Приложение на портфолиото за осъществяване на формиращо оценяване. Портфолио за специализанти по професионална педагогика.

Keywords: forming evaluation , portfolio, professional pedagogy

Най-същественият момент в оценяването (Андреев, 1995) е съпоставянето, сравнението на постигнатото от ученика/студента с това, което се изисква, съпоставяне на реалния процес на обучение с потребния за постигане на неговите цели, съпоставяне на усвояваното учебно съдържание (предложено в обучението) с действителното, необходимо за пълноценно развитие на личността, сравнението на реалните качества на участниците в бинарния процес с изискуемите, за да бъде ефективно ученето, преподаването, възпитанието.

Сравнението се извършва върху основата на външно зададените критерии, социално детерминирани цели на обучението и възпитанието, изпълняващи ролята на стандарти (*стандарти за развитието на учениците, стандарти за образователно съдържание, стандарти за подготовка и качество на учителите, стандарти за ефективно процесуално протичане на обучението, стандарти за необходимите условия на обучение*). Оценъчният момент е иманентно присъщ на човешката дейност, който изпълнява много важни функции в нея.

Обучението като сложно единство между преподаването и ученето, между дейността на учителя и дейността на ученика, неизбежно предполага оценяването, защото е предназначено за постигане на важни социални и педагогически (дидактически) цели. Реализирането на тези цели не е еднократен акт, а продължителен процес, който преминава през различни фази. Процесуалното му разгръщане предполага непрекъсната оперативна обратна връзка, за да се регулира неговата ефективност във всеки момент, да се сравнява постигнатото с преследваните цели.

През последните години (Делибалтова, 2002) се обръща сериозно внимание на формиращото оценяване – оценяване по време на процеса на обучение

ние. Насочено е към отговорите на три въпроса, с които може да се определи: *мястото на индивида по отношение на целите на обучение, мястото, което иска да заеме, и пътят, който би желал да измине.* Осъществява се точна оценка на цялостното развитие и постиженията на обучаемия, стимулират се неговите изяви, акцентът се поставя върху това, което той може. При формиращото оценяване се отбелязват изявите на обучаемия в различни прояви на познавателната дейност. Сумираната информация отбелязва промяната и помага при планирането на действията на преподавателя.

Формиращото оценяване (Стоянова, 2007) е част от развитието на обучаваните, може да бъде диагностично, като очертава слабостите и насоките на бъдещата работа.

За откриване на нуждите на обучаемите от конкретна помощ, планиране на действията на учителя и ученика, е подходящо използването на *портфолио*.

Под портфолио се разбира документация на придобити знания и компетентности в определена област. Портфолиото на учащия (Гюрова, 2008) е *представителна колекция от учебни продукти*, която документира работата на обучаемия както по време на час, така и в извънучебно време. Обикновено съдържа най-добрите му работи, постижения, но може да включва и информация и доказателства за процеса на учене: чернови на писмени работи, самоанализи и оценки. Възможно е учащите да събират и представят всички материали, изработени в процеса на обучение: писмени разработки, доклади, есета, проекти, реферати, събирана и анализирана от тях информация от книги и статии.

С портфолиото може да се работи по всеки предмет по време на професионалната подготовка и да се включи в системата за оценяване. В зависимост от целите (Делибалтова, 2002) има три вида портфолио – *работно портфолио, портфолио, представящо процеса на учене, и представително портфолио*. Предимството на портфолиото (Бергер, 2010) се състои в това, че на преден план не се търсят грешките, а се показват силните страни и тенденциите в развитието на учениците. Позволява да се проследи развитието на компетентностите – личностни, социални и професионални, през различни периоди от време. Портфолиото предоставя преки доказателства за качеството на работата на учащия и е база за оценяване на прогреса му в учебната работа като процес, не само като краен резултат.

Работното портфолио включва всички продукти на ученика по време на постигането на учебната цел. То е подходящо да се наблюдава неговото индивидуално развитие при конкретни цели, предизвикващи затруднения при тяхното постигане.

Работното фолио има следните **основни функции**:

Оценяваща функция

Портфолиото служи за оценяване качеството на учене на учащия по време на неговото обучение. То може да изпълнява такава функция, когато е

разработено за целите на оценяването на прогреса на учащия и полаганите от него усилия, когато поощрява обучаемия да разсъждава върху своето учене.

Демонстрационна функция

Служи за демонстриране изпълнението на поставените учебни задачи. По този начин учебното портфолио помага на обучавания да изпълнява различни дейности като:

- *демонстриране* на способност за усъвършенстване по основна тема от курса;
- *привеждане доказателства* за това, как работи по една учебна задача: възможности за избор на решение, показвайки силните страни;
- *реализиране изпълнението на задачите* по време на часа и извън него;
- *осъществяване на връзка между опита и постиженията* по време на конкретните учебни часове;
- *осмисляне на модели на решения*, свързани с учебната програма и различните области на неговите интереси, което помага да се прави по-добър избор;
- *осмисляне на собствените постижения*, самоанализ на действията и по този начин да се развива;
- *умения за структуриране и представяне* на информация, разработване на електронни публикации.

Портфолиото включва следните **елементи** (Гюрова, 2008):

- заглавна страница – наименовование на курса, име на обучавания, имена на преподавателите, учебен срок;
- извадка от програмата – цел, задачи, очаквани резултати от обучението (как портфолиото показва неговото изпълнение);
- учебни материали, отразяващи изпълнението на задачите, специфични за отделните учебни предмети, организирани хронологично или тематично (протоколи, писмени работи в час или за домашна работа, анализи от наблюдения, анотации, конспекти, резюмета и др.);
- различни форми за оценяване на материали от портфолиото (обратна връзка от преподавателя);
- дневник на процеса на учене – описание на личния опит.

Ползи за обучаваните от разработването на портфолио (Гюрова, 2008):

- съхранява на едно място съвкупност от документи;
- съдържа полезна информация и примери, които могат да се използват в различни ситуации;
- подпомага разсъждаването върху начина и резултатите от ученето;
- дава възможност за самооценка и личностно развитие;
- дава възможност за изработване на план за личностно развитие.

Изработване на портфолиото. Стъпки. (Гюрова, 2008).

1. Изясняване на процедурата от преподавателя

– уточняване на целите на портфолиото, критериите, формите и честотата на оценяването на задачите, включени в портфолиото, на процедурите на оценяване като цяло;

– запознаване на обучаваните с целите и структурата – какво трябва да включва и в каква последователност да са подредени материалите;

– запознаване на учениците с формите и методите на оценяване на портфолиото.

– запознаване с процедурата на използване на портфолиото – график и честота на изпълнение и оценяване на отделните задачи;

– стимулиране и мотивиране на обучаваните за сериозно отношение към портфолиото, акцентирание върху ролята на личния опит, индивидуален подход, реалистичност и конкретност на изискванията и очакванията.

2. Критерии за подбор на материалите, включени в портфолиото (Гюрова, 2008):

– връзка между задачите за самостоятелна работа и целите на курса;

– връзка на задачите с изучавания материал.

В тази връзка материалите могат да бъдат организирани по различен начин:

– хронологично;

– тематично;

– според вида на заданията (задачи за самостоятелна работа, мини-проекти, работа с учебна тетрадка).

Всеки материал, поставен в портфолиото, трябва да отговаря на следните изисквания:

– да има ясно формулирана цел;

– форматът му да позволява лесно четене и разбиране;

– да съдържа достатъчно детайли или доказателства в подкрепа на целта;

– да е написан в подходящ стил;

– да няма стилови и печатни грешки.

Вариант на портфолио по програма за специализанти „Организация на учебния процес по професионална подготовка“

1. Титулна страница (наименование, име на курсиста, период, през който е изработвано, преподавател).

2. Учебна програма (очаквани резултати и учебно съдържание).

Очакваните резултати от обучаемия са свързани със следните негови дейности:

– да декомпозира основните цели на обучението до малки достижими цели, използвайки подходяща таксономия;

– да анализира учебното съдържание на раздел и тема от конкретен учебен предмет;

– да подбира и обяснява избора си на организационни форми, методи и средства на обучение;

– да извършва перспективно и непосредствено планиране, спазвайки даден алгоритъм.

Теми: (учебното съдържание, предвидено за усвояване)

– нормативна основа за подготовка и планиране на обучението по теория и практика в професионалните гимназии, държавни образователни изисквания, учебни планове, учебни програми, национални изпитни програми;

– цели и целеполагане на обучението при професионална подготовка, анализ, подбор и структуриране на учебното съдържание в обучението по теория и практика;

– видове организационни форми, методи и средства на обучение, характерни за професионалната подготовка;

– планиране на образователния процес в обучението по теория и практика, видове планиране;

– методически особености на обучението по теоретични дисциплини;

– методически особености на обучението по практика;

– контрол и оценяване на резултатите от обучението по теория и практика.

3. Текущи разработки за темите от учебната програма

Тема: „Цели и целеполагане на обучението при професионална подготовка, анализ, подбор и структуриране на учебното съдържание в обучението по теория и практика“

Критерии	Показатели	Степен на овладяност
Декомпозира основните цели на обучението до малки достижими цели, използвайки подходяща таксономия	Не са разработени	Не владее
	Представените цели не са лесно измерими – неподходящ глагол, голям обем учебно съдържание	В голяма степен
	Целите са детайлно декомпозирани. Избрани са подходящи глаголи. Обхващат малък обем учебно съдържание. Съобразени са с учебната документация	Напълно
Анализира учебното съдържание на раздел и тема от конкретен учебен предмет	Липсва анализ на учебното съдържание	Не владее
	Анализът е непълен, забелязват се съществени пропуски от учебното съдържание	В голяма степен
	Анализът е подробен, разделен е на нива, изведено е основно и допълнително учебно съдържание	Напълно

Тема: Видове организационни форми, методи и средства на обучение, характерни за професионалната подготовка

Критерии	Показатели	Степен на овладяност
Подбира и обяснява избора си на организационни форми, методи и средства на обучение.	Липсват или не са изяснени	Не владее
	Споменават се без допълнителни пояснения, възможно е да са неподходящи	В голяма степен
	Методите, средствата и организационните форми са добре обмислени, съобразени са с учебното съдържание и целите на обучение, представени са и резервни варианти	Напълно

Тема: „Планиране на образователния процес в обучението по теория и практика, видове планиране“

Критерии	Показатели	Степен на овладяност
Извършва перспективно и непосредствено планиране, спазвайки даден алгоритъм	Не е разработено	Не владее
	Проучена е учебната документация, формулирани са целите на обучение, анализирано е съдържанието, методите и средствата са само споменати или не са подходящи	В голяма степен
	Проучена е учебната документация, формулирани са целите на обучение, анализирано е съдържанието, подбрани са подходящи методи и средства на обучение, конструирани са варианти на урок, спазвайки даден алгоритъм, подробно са изяснени дейностите на учениците и учителя	Напълно

4. Заключителен курсов проект – самостоятелно подготвена разработка на урок по тема от конкретно учебно съдържание.

Разработката се предава на преподавателя и представя и обсъжда пред колегите от курса. По време на представянето се следи за изпълнението на следните критерии:

Критерии за ефективната учебно-възпитателна дейност (Андреев, 1995):

- определеност и яснота на целите на обучението;
- единство на образователните и възпитателните задачи;

- сполучлив подбор на учебното съдържание за всяка фаза на обучението:
- компетентно представяне на учебния материал:
- език и стил на преподавателя:
- целесъобразен подбор на методите и средствата за всяка фаза на обучението:
- стимулиране интереса на учениците към учебното съдържание:
- наситеност на всеки един етап на обучението с подходящо съдържание и дейности:
- характер и ефективност на самостоятелните дейности на учениците:
- характер на реакцията на въпроси:
- характер на изпитването и оценяването:
- реализиране на целите на обучението и възпитанието.

В **заклучение** може да се обобщи, че използването на портфолиото в професионалното образование и обучение спомага за по-добро разбиране на специфичното и сложно учебно съдържание, избора на пътя за достигане на целите, изясняване на затрудненията, планиране на дейностите. Възпитава умения за планиране, самоконтрол и самооценка. При работа с портфолиото учащите са по-активни, създава се усещане за ученето като непрекъснат процес, чувстват се отговорни за развитието си.

ЛИТЕРАТУРА

- Андреев, М. (1995). *Оценяването в училище*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- Бергер, Е. (2010). *Планиране, преподаване, оценяване. Най-важното за практиката*. Просвета. София: Просвета.
- Гюрова, В. & В. Божилова. (2008). *Портфолиото на преподавателя*. София: Европрес.
- Делибалтова, В. (2002). *Оценяване на учениците*. Велико Търново: Фабер.
- Стоянова, К. (2007). *Теоретико-методически основи на обучението по специалните предмети*. София: Образование.

APPLICATION OF THE EDUCATIONAL PORTFOLIO IN THE VOCATIONAL EDUCATION

Abstract. Forming evaluation in the professional education and training. Application of the portfolio for realization of the forming evaluation. Portfolio for students in professional pedagogy.

Assistant professor Zdravka Kostadinova

✉ Sofia Universiti “St. Kliment Ohridski” –
Sofia, Bulgaria
e-mail: zdravkakostadinova@abv.bg